

HZ. ÖMER'İN TAHÂRET KONULARI BAĞLAMINDA MÜCTEHİD İMAMLARA ETKİSİ

BÜNYAMİN ÇALIK^a

Öz

Hz. Ömer, İslam'ın mesajlarının duyurulması yolunda mücadele eden ve Hz. Peygamber'e en yakın olan sahabilerdendir. Risaletin altıncı yılında Müslüman olan Hz. Ömer'in, halife olarak siyasi başarıları yanında müçtehit olarak fıkıh ve fıkıh usulü ilimlerinde de çok önemli bir yeri vardır. O, bütün yönleriyle devleti teşkilatlandırmaya çalışırken, bu teşkilatlanmanın alt yapısını oluşturacak ilmî gelişmeyi de gerçekleştirebilmek için çaba sarf etmiştir. Nitekim fıkıh usulünün ilkelerinin Hz. Ömer ile belirginleşmeye başladığını söylemek mümkündür. Bunun yanında, fıkıh ilminin temellerini meydana getiren aslı kaidelerin oluşumunda da Hz. Ömer'in inkâr edilmez yerinin ve öneminin bulunduğu aşikârdır. Bunun böyle olduğunun en açık teyidi ise, Hz. Ömer'den sahih senetlerle rivayet olunan fikhî hükümlerin sayısının binlerle ifade edilmesidir.

Hz. Ömer'in fakih yönü bu denli geniş ve kapsamlı olunca, konuyu genel mahiyette bile olsa, bir makalenin sınırları içinde ele almak mümkün değildir. Bu sebeple, ondan rivayet edilen görüşlerin alana katkısı bağlamında yapılan bu çalışmanın, tahâret konusuyla sınırlandırılması uygun görülmüştür. Dolayısıyla bu makalenin amacı, tahâret bahsinin şekillenmesinde Hz. Ömer'in müçtehit imamlara etkisinin tespit edilmesidir. Bu konunun seçilmesindeki en önemli etken, İslam hukukunun temel konularının ilkinin tahâret olmasıdır. Klasik fıkıh kaynaklarımızda ibadetler konusunun tahâret ile başlaması, toplumumuzun özellikle ilmihal literatürü sayesinde ilk ve sıklıkla bu meselelerin muhatabı olması bakımından da önem arz etmektedir.

Bu makalede ibadet, sayısız nimetler bahşeden Yüce Allah'ı tazim amacı güden bir kulluk görevi olması yönüyle değerlendirilmiştir. Bu bakış açısından yola çıkılarak ibadetin, kul ile Allah arasındaki münasebetleri tanzim eden düsturlar manzumesi olduğu ifade edilmiştir. Bu manzumenin yapısı ise, kulun bütün bir yaşamını kapsayan, onun sözel, eylemsel ve hatta düşünsel bütün fiillerini içine alan mutlak ibadetlerle ve belli bir zamanda yapılan, tekrarlanabilen özel biçimleri olan nüsükten/ritüellerden oluşan mukayyet ibadetlerle şekillendirilmiştir. Konu bu denli önemli olunca, söz konusu manzumenin bir parçası olan tahâret konularında Hz. Ömer'in müçtehit imamlara katkısının önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Ömer, İçtihat, İbadet, Tahâret, Abdest.

^a Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi
(buncalik@hotmail.com)

EVALUATION OF CALIPH OMAR'S RELEVANCE / CLEANING CONDITIONS EFFECT / AND CONTRIBUTION TO INTELLECTUAL PROPERTY

Abstract

Caliph Omar, who had struggled many times for circulate the messages of Islam, is the one of and closest companion of Prophet Muhammad. Caliph Omar who became a Muslim at the sixth year of prophecy, beside of his political success as khalifa, he has an important place at the science of Islamic law and adjective law as intellectual property (interpreter of Islamic Law). While he was trying to organize the government in all its parts, he made an effort for actualize scientific progress which would be groundwork of this organization. Indeed it is possible to say that the principles of methods of Islamic law had started to become evident with Caliph Omar. Besides that, Caliph Omar has an undeniable place and importance when it comes to creation of essential base which generate fundamentals of science of Islamic law. Confirmation of this lies on number of thousand expressions of provisions of Islamic law which has been rumoured from Caliph Omar.

Caliph Omar's scribe part is very extensive and comprehensive, that is why, even in general nature, it is impossible to approach the subject with limited rescript. Therefore, thanks to contribution of the storied opinions of Caliph Omar, it is found acceptable to limit this subject with purity (cleanliness) issue. In connection with that the purpose of this rescript is determine the effect of Caliph Omar on interpreter imams of Islamic law (intellectual Property) about the processes of purity. The main factor of choosing this subject is that the purity is the first fundamental subject of Islamic law. In classical Islamic law resources, worship subject begin with purity, this situation and thanks to worship and ethics literature in Islam, the purity problem is the object of society.

In this rescript, worship is evaluated because of its mission of servitude in purpose of bring honor to Great Allah. Taking this subject as a base, worship is expressed like norms of poem which organize relationship between Allah and his servant. The structure of this norms of poem is formed by involve whole life of servant which include his all action verbal, actional and even intellectual action which include absolute worship and also the structure of this norms of poem formed by conditional worship which involve rituals which has a specific forms that can be repeated and can be done in specific times. When the subject is so important and when we talk about the purity subject which is the part of norms of poem, contribution of Caliph Omar on interpreter imams appears by itself.

Key Words: Caliph Omer, Case Law, Worship, Exhortation, Ablution.

Giriş

İslam'ın yetiştirdiği parlak simalardan birisi de ikinci Raşid Halife Hz. Ömer'dir. İslam'ı yeryüzüne yaymak ve onu egemen kılmak için Hz. Peygamberin tebliğ ettiği ilahî mesajın duyurulmasında mücadele eden ve ona en yakın olan sahabilerden birisi olan Hz. Ömer, Fil olayından on üç sene sonra Mekke'de doğmuştur. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre o, büyük Ficar savaşından dört yıl sonra dünyaya gelmiştir.¹ Babası, Hattab b. Nüfeyl olup, nesebi Ka'b'da Hz. Peygamber ile birleşmektedir. Annesi, Kureys'in Adiy boyundan olup, Hantele'dir.²

Hız. Ömer, risaletin altıncı yılında Müslüman olmuştur.³ Hz. Peygamberin vefatının öncesinde ve sonrasında da İslam'a büyük hizmetler etmiştir. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde büyük fetihler gerçekleştirilmiştir. İslam ordusu büyük başarılar elde etmiş, Bizans ve pers imparatorlukları hezimete uğratılmıştır.

Hız. Ömer, bir taraftan İslam'ın insanlığa tebliğinin yayılması önündeki engelleri bertaraf etmek için ordular sevk ederken, diğer taraftan da henüz daha müesseselerine kavuşmamış bulunan İslam devletini teşkilatlandırmaya çalışmıştır.

Hız. Ömer'in bu siyasi başarıları yanında İslam dinin sonraki nesillere aktarılması aşamasında da büyük katkıları olmuştur. Bunun yanında Hz. Ömer'in fıkıh ilminde de çok önemli bir yeri vardır. O, bütün yönleriyle devleti teşkilatlandırmaya çalışırken başka bir taraftan da bu teşkilatlanmanın alt yapısını oluşturacak ilmî gelişmeyi de gerçekleştirebilmek için çaba sarf etmiştir. Bu bağlamda özellikle fıkıh usulünün oluşumunun Hz. Ömer ile başladığı söylenebilir. O, karşılaştığı hukukî ve idarî meseleleri çözüme kavuştururken takip ettiği metotlarla fıkıh ilminin temellerini meydana getiren aslî kaideleri belirlemeye başlamıştır. Kendisinden sahih senetlerle rivayet olunan fikhî hükümlerin sayısı birkaç bini bulmaktadır.⁴

Bu çalışmamızda Hz. Ömer'in ibadetler bağlamında taharet konusunun şekillenmesinde müçtehit İmamlara ne gibi bir etkisi olmuştur, sorusuna cevap vermek olacaktır.

İslam hukukunun temel konularından birisi de ibadetlerdir. Klasik fıkıh kaynaklarımızda ibadetler konusu taharet ile başlar.

İbadet; bizi yoktan var eden, bize sayısız nimetler bahşeden yüce Allah'ı tazim amacı güden bir kulluk görevidir.⁵ Bu bağlamda ibadetler, hukukullahın konusudur. İbadet, kul ile Allah arasındaki münasebetleri tanzim eden düsturlar manzumesidir. Diğer bir ifadeyle ibadetlerin hukukullahın konusu olarak kul ile Allah arasındaki münasebetleri

¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe fi ma'rifeti's-sahabe*, IV/146

² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe fi ma'rifeti's-sahabe*, IV/145.

³ İbn Sa'd, *Et-Tabakatü'l-kübra*, II/ 268-269; İbnü'l-Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi temyizi's-sahabe*, II/518.

⁴ Kal'acı, *Mevsuatu Fıkhı Ömer b. el-Hattab*, s.8; Ahmet Emin Seyhan, *Hadislerde Kutsiyet Atfedilen Fenomenlerin Dinî Değeri (Hacerülesved Örneği)*, Rağbet Yayınları, İstanbul,2016, s. 184.

⁵ Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1935, I/ 95.

tanzim eden düsturlar manzumesi olduğunu söylemek mümkündür. Fıkıh kitaplarında ibadetler “mutlak” ve “mukayyed” olmak üzere ikiye ayrılır. Mutlak ibadetler; kulun bütün bir yaşamını kapsayan, onun sözel, eylemsel ve hatta düşünsel bütün fiillerini içine alır. Namaz, oruç, zekât ve hacc gibi mukayyed ibadetler ise, Kur'an tabiriyle nüsük/ritüel yani belli bir zamanda yapılan, tekrarlanabilen özel biçim ve formları olan eylemlerdir,

İbadetler içinde namaz, günde beş vakit tekrarlanan bir ibadet olması bakımından dolayı önem arz etmektedir. Namaz ibadetinin fazileti ve önemi hakkında birçok ayet ve hadis mevcuttur.⁶ Namazın tamamlayıcı unsurlarından birisi de tahârettir. Taharet sözlükte, temizlemek, arıtmak, tenzih etmek pâk etmek, yıkamak, arı etmek, pâklamak gibi anlamlara gelir.⁷ Terim olarak ise “necasetten temizlenme” demektir. Bu necaset ya hakikaten olur (habs) ya da hükmen olur (hades).⁸ İsim olarak tahâret “temizlik” demektir. Tuhr özellikle “hayızdan temizlenme” anlamında kullanılmaktadır. Tâhir (temiz), tahûr ve mutahhir (temizleyici madde), tathîr (temizlemek), tetahhur (temizlenmek) bu kökün türevleridir. Tahâret kelimesinin karşıtı necâsettir (pislik). Necîs ve neces “pis” anlamındadır. Hubs (habâse) kökünden türeyen habes “maddî necâset, necis şey” manasına gelir. Türkçe’de abdest bozduktan sonra yapılan temizlenme için kullanılan tahâret fıkhıta istibrâ ve istincâ terimleriyle ifade edilir.⁹

Fıkıh ilminin temel ve öncelikli konularından birisi olan ibadetler, klasik fıkıh kaynaklarımızda tahâret ile başlar. Bu sıralama mantığına riayet edilerek, araştırmamızda önemine binaen konu “tahâret” bahsiyle sınırlandırılacak ve Hz. Ömer'in ibadetler bağlamında tahâret konusunun şekillenmesinde müctehit İmamlara ne gibi etkisi olduğu, sorusuna cevap aranacaktır.

⁶ Bkz. Kur'an; (2/3), (2/43), (2/45), (2/83), (2/110), (2/125), (2/144), (2/153), (2/177), (2/238), (2/239), (2/277), (3/39), (3/43), (4/43), (4/77), (4/101), (4/102), (4/103), (4/142), (4/162), (5/6), (5/12), (5/55), (5/58), (5/91), (5/106), (6/72), (7/29), (7/31), (7/206), (7/170), (8/3), (8/35), (9/5), (9/11), (9/54), (9/71), (9/84), (9/103), (9/108), (9/112), (10/87), (11/87), (11/114), (13/5), (13/22), (14/31), (14/37), (16/50), (17/78), (17/79), (17/80), (17/107), (17/110), (19/31), (19/55), (19/58), (19/59), (19/60), (20/14), (20/130), (20/132), (21/73), (22/18), (22/35), (22/41), (22/77), (22/78), (23/1), (23/2), (23/9), (24/37), (24/56), (24/58), (25/60), (25/64), (27/3), (27/25), (29/45), (30/17), (30/18), (30/31), (31/4), (31/17), (32/15), (32/16), (33/33), (33/43), (33/56), (35/18), (35/29), (35/30), (38/18), (38/24), (41/33), (41/37), (42/38), (50/39), (50/40), (51/17), (51/18), (52/49), (53/62), (58/13), (62/9), (62/10), (62/11), (70/22), (70/23), (70/34), (73/1), (73/2), (73/3), (73/4), (73/5), (73/6), (73/7), (73/20), (74/4), (74/40), (74/41), (74/42), (74/43), (75/31), (76/26), (84/21), (85/3), (87/1), (87/15), (87/18), (87/19), (96/9), (96/10), (96/11), (96/12), (96/13), (96/14), (96/15), (96/16), (96/17), (96/18), (96/19), (98/5), (107/4), (107/5), (107/6), (107/7), (108/2), Buhari, *Mevâkît*: 6; *Hudûd*: 27; Müslim, *Mesâcid*: 282, (666), *Tevbe*: 44, 45, (2764, 2765), *Salât*: 225, 226, (488, 489); Tirmizî, *Emsâl*: 5, (2872), *Salât*: 169, (388), Nesâî, *Salât*, 7, (1, 231); *Tahâret*, 108, (1, 90-91); *Ezân*, 26, (2, 20), *Mevâkît*: 46, (1, 289); *Tatbik*: 81; Muvatta, *Sefer*: 91, (1, 174), *Kasru's-Salât*, 91, (1, 174), *Tahâret*, 36, (1, 34), Ebû Davud, *Hudûd*, 9, (4381), *Salât*, 272, (1203), *Salât*, 312, (1319); İbnu Mâce, *Tahâret*, 4, (277), *İkâmet*, 201, (1422-1424).

⁷ Abdülkadir Râzî, *Muhtârü's-Sihah*, s.350; Mutarrizi, *el-Mugrib fî tertibi'l-mu'rib*, II/ 29.

⁸ Meydani, *Lübab Şerhu'l-Kitab*, I/ 10; İbn Abidin, *ed-Durrü'l-Muhtar*, I/ 79; Nevevi, *el-Mecmû*, I/ 12; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I,16; Derdir, *eş-Şerhu's-Sağir*, I, 25; Derdir, *Şerhu'l-Kebir*, I/ 30; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/6.

⁹ Salim Ögüt, *Tahâret*, DİA, XXXIX/382-385.

A. Tahâret

Sözlükte, temizlemek, arıtmak, tenzih etmek, pâk etmek, yıkamak, arı etmek, pâklamak gibi anlamlara gelir.¹⁰ Terim olarak ise necasetten temizlenme demektir. Bu necaset ya hakikaten olur, (habs) ya hükmen olur (hades).¹¹ İsim olarak “temizlik” demektir. Tuhr özellikle “hayızdan temizlenme” anlamında kullanılmaktadır. Tâhir (temiz), tahûr ve mutahhir (temizleyici madde), tathîr (temizlemek), tetahhur (temizlenmek) bu kökün türevleridir. Tahâret kelimesinin karşıtı necâsettir (pislik). Necîs ve neces “pis” anlamındadır. Hubs (habâse) kökünden türeyen habes “maddî necâset, necis şey” manasına gelir. Türkçe’de abdest bozduktan sonra yapılan temizlenme için kullanılan tahâret fıkıhta istibrâ ve istincâ terimleriyle ifade edilir.¹²

Su Çeşitleri

Su kendisi temiz olup, başkasını da temizleyendir. Gökten inen veya yerden çıkan her su, asıl yaratılış hali bozulmadan ve üç vasfından -renk, tat, koku- biri bozulmamış veya temiz toprak, tuz veya su bitkisi gibi temizleyiciliğini bozmayan bir şeyle değişmiş ve kullanılmış olmayan sudur.¹³

1. Deniz Suyu (Mâü'l-Bahr)

Deniz suyunun temiz olup olmadığı hakkında ihtilaf olmuş ise de Müctehid İmamların çoğunluğu tarafından deniz suyu temiz sayılmıştır.¹⁴

Deniz suyunun temiz olduğuna delalet eden rivayetlerden birisi Hz. Ömer’in şu sözüdür; “Deniz suyu ile yıkanın(gusl yapın) çünkü o mübarektir.”¹⁵ Bir diğeri, Hz. Ömer’in kızıl deniz yakınlarda yaşayan insanların deniz suyunun temiz olup olmadığı hakkındaki soruları üzerine “Ondan daha temiz su var mıdır?”¹⁶ şeklindeki ifadeleridir.

2. Kaynatılmış/Sıcak Su (Mâü'l- Müsahhan)

Mücâhid dışındaki müctehitlere göre, sıcak su ile abdest almak caizdir.¹⁷

Bu konuda Hz. Ömer’den gelen rivayetler şunlardır:

1. Hz. Ömer’in Hristiyan bir kadının evinde sıcak suyla abdest almasıdır.¹⁸

2. Hz. Ömer bakır güğümle su ısıtıp onunla banyo yapmasıdır.¹⁹

¹⁰ Abdilkadir Râzî, *Muhtârü's-Sıhahs*.350; Mutarrizi, *el-Mugrib fi tertibi'l-mu'rib*, II/ 29.

¹¹ Meydani, *Lübab Şerhu'l-Kitab*, I/10; İbn Abidin, *ed-Durrü'l-Muhtar*, I/79; Nevevi, *el-Mecmû*, I/12; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I,16; Derdir, *eş-Şerhu's-Sağır*, I/ 25; Derdir, *Şerhu'l-Kebir*, I/ 30; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/6.

¹² Salim Öğüt, *Tahâret*, DİA, XXXIX/382-385.

¹³ Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/113; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/83.

¹⁴ Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/113; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/83.

¹⁵ Ebû Şeybe, *Musannaf*, I/131.

¹⁶ Ebû Şeybe, *Musannaf*, I/130.

¹⁷ Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/114; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/84.

¹⁸ Buhari, I/50.

¹⁹ Ebu Şeybe, *Musannaf*, I/25.

3. Güneş Isıttığı Su (Mâü'l-Müşemmes)

Müctehidlere göre, güneş ışınlarına maruz kalmak suretiyle ısıtılmış olan su ile abdest alınması doğru değildir. Ancak, İmam Şafii'ye nispet edilen bir görüşüne,²⁰ bazı Hanefi²¹ ve Malikilere²² göre ise güneşin ısıttığı su ile gusl/banyo yapmak mekruhtur.

Bunun delili; Hz. Ömer'den gelen şu rivayettir: *Güneşin ısıttığı su ile gusl/banyo yapmayın çünkü o cüzzam hastalığına sebep olur.*²³

4. Necasetlenmiş Su (Mâü'l-Münecces)

Hz. Ömer'in Mekke'ye geldiğinde Ecyad'da ²⁴ ihtiyaç giderdikten sonra Halid b. Rebah'tan abdest almak için su istemiş, tabaklanmamış deriden yapılan bir kapta su olduğu söylediğinde ise Hz. Ömer'in: *"temiz olan suyu hiçbir şey kirletmez"*, rivayeti müctehit imamlar üzerinde etkili olmuştur. Şöyle ki:

Hanefiler göre; suyun vasıflarından birisini veya tamamını değiştirmedikçe katı ve temiz bir şeyin karıştığı su ile tahâret caizdir. Ancak su, tabiatından çıkar ve mesela "sabun suyu" gibi yeni bir ismi olursa veya necaset bulaşır ise onunla tahâret caiz olmaz. Bir necasetin bulaştığı az ve durgun olan suya necasetlenmiş su denir. Az, alan olarak umumi zira'²⁵ ile ona ondan (10 x 10) az olan yerdir. Necasetin eseri görülme de o su necistir. Kare bir havuzda 10 x 10, yuvarlakta 36 m. olur, derinliği de -tercih edilene göre- avuçlamayla zemini açılmayacak kadar olursa ancak necaset vasfının ortaya çıkmasıyla necis olur. Akarsu ise necaset eserinin belirmesi ile necis olur. Eser, necasetin tat, renk veya kokusudur.

Bu durumda necis su ikiye ayrılır.

1) Tahur ve az olup, vasıflarından birini değiştirmeyecek bir necasetin bulaştığı su

2) Tahur ve az olup, vasfından birini değiştiren bir necasetin bulaştığı su

Ulema, vasıflarından birinin değiştiği ikinci kısmın necis olduğunda müttefiktir.

Şâafiîler ve Hanbelîler, birinci bölümde Hanefilerle görüş birliğindedirler. Ancak Şâafiîler, bağışlanabilecek nesnelere hariç tutmuşlardır ki, bunlar kendiliğinden suya düşen veya rüzgârın düşürdüğü, akıcı kanı olmayan sinek ve arı gibi hayvanların ölüsüdür.²⁶

²⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, I,26;Nevevi, *el-Mecmu'*, I/132.

²¹ İbn Abidin, *ed-Durü'l-Muhtar*, I/180.

²² Desukî, *Haşiye*, I/45.

²³ Darekutni, *Sünen*, I/39; Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, I/6; Zeylai, *Zeylai, Nasbu'r-Raye*, I/103.

²⁴ Abdürrezzâk, *el-Musanef*, I/61; Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, IX/573.

²⁵ Zira': El, kol uzunluğu, yirmi dört parmak uzunluktur.

²⁶ Baberti, *el-İnye fî şerhi'l-hidaye*, I/73; İbn Abidin, *ed-Durü'l-Muhtar*, I,185; Şürünbülali, *Meraku'l-Felah*, s.4; Zuhayli, *Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/123; Zuhayli, *İslam Fikhi Ansiklopedisi*, I/90-92.

Mâlikiler'in tercih olunan görüşüne göre, necasetin bulaştığı, fakat vasıflarından birini değiştirmedığı az su temizdir. Fakat onlar, bu meseledeki ihtilaftan çıkmak için diğer görüşleri dikkate alarak ötürü mekruh olduğunu, söylemişlerdir.²⁷

Yukarda özetlediğimiz görüşlerde elbette mezhep imamları başka rivayetlerden de istifade etmişlerdir. Konuyu uzatmamak için bu kadarla yetiniyoruz.

5. Artık sular

İçildikten sonra kapta veya havuzda geriye kalan suya artık su denir. Âlimler, Müslümanların ve eti yenen hayvanlarının artığının temiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Geri kalan artıklar konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafı konuyla ilgili olarak;

İbn Cüreyc Hz. Ömer'den; "Hz. Peygamber, Ebu Bekir ve Ömer ile beraber bir havuzun/göletin olduğu bir yerden geçerken, oranın ahalisi Hz. Peygambere; 'bu göletten yırtıcı hayvanlar su içiyorlar bu suyun hükmü nedir?' diye sormuşlar, Hz. Peygamberin de; 'yırtıcı hayvanların içip midelerine giden su necistir. Geri kalan havuzdaki su ise temizdir.'"²⁸ demiştir.

Bu ve diğer hadislerden²⁹ mülhem olarak müctehit imamların görüşleri özetle şöyle şekillenmiştir:

Hanefilere göre; içenin etinin temiz veya necis olma durumuna göre suyun hükmü değişir. İnsanın ve eti yenen hayvanların artığı temiz olup, köpeğin artığı ise necistir. Artıklar, mekruh ve şüpheli de olabilir. Bu durumda Hanefî mezhebine göre artıklar dört çeşit olup; temiz, mekruh, şüpheli ve necis, olur.³⁰

Malikilere göre; insanın artığı temiz ve temizleyicidir. Kâfir ve içki içmiş müslümanın artığı ise mekruhtur. Binek hayvanlar ve yırtıcı hayvanların artığı da temizdir.³¹

Şâafî ve Hanbelîlere göre; insanın artığı temizdir. Eti yenen ve yenmeyen hayvanların artığı temizdir.³²

²⁷ Nemerî, *el-Kâfi fî fıkhi ehli'l-medîne*, s.156; Derdîr, *eş-Şerhu'l-Kebir*, I/ 37, 43; Derdîr, *eş-Şerhu's-Sağîr*, I/ 31, 36; İbn Cüzey, *el-Kavaninü'l-Fıkhiye*, s.30; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I/ 23 Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/ 5-8; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I/21; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/22-27; Kermî, *Gayetü'l-Münteha*, I/ 9; Buhutî, *Keşşafu'l-Kına'*, I/ 37, 39-42, 44; Zuhaylî, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 123; Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, I/90-92.

²⁸ İbn Sahnun, *el-Müdevvenatü'l-Kübra*, I/116; Darekutni, *Sünen*, I/31; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, I/76.

²⁹ İmam Malik, *Muvatta*, I/250; İbnü'l-Esir, *Camü'l-Usul*, VII/68; Darekutni, *Sünen*, I/32; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, IX/582.

³⁰ İbn Abidin, *ed-Durü'l-Muhtar*, I/25; İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-Kadir*, I/ 74; İbn Nuceym, *Tebyinü'l-Hakayık*, I/31. 31; Zuhaylî, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 129; Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, I/94.

³¹ İbn Cüzey, *el-Kavaninü'l-Fıkhiye*, s.31; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I/27-30; Derdîr, *eş-Şerhu's-Sağîr*, I/ 43; Derdîr, *eş-Şerhu'l-Kebir* I/43-44; Zuhaylî, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 130; Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, I/96.

³² Nevevî, *el-Mecmu'*, I/ 178-184; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I/ 21 -24; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/ 391; Zuhaylî, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 130-131; Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, I/97-98.

6. Müstamel/Kullanılmış Su

Abdest ve gusül gibi, mânevî pislikleri gidermek için kullanılan sulara müstamel sular denir. Bu hususta mezheplerin görüşleri özetle şöyledir:

Hanefilere göre müstamel su; ibadet için alınan abdestte kullanılan sudur. Su vücuttan ayrılmakla müstamel olur. Bu su bizatihi tahirdir/temizdir, fakat mutahhir/temizleyici değildir. Abdest ve gusülde kullanılmaz. Ancak hakiki necasetin giderilmesinde kullanılabilir.³³

Malikîlere göre müstamel su; abdest veya gusl için ya da necasetin giderilmesinde kullanılmış olan sudur.³⁴

Şafîlere göre müstamel su; abdest veya gusülden dolayı tahâretlerin farz olan kısımlarında, yani azaların ilk yıkamışlarında kullanılan sudur. Bu su temizdir, ancak temizleyici değildir, necaset de onunla giderilmez.³⁵

Hanbelîlere göre müstamel su; abdest veya gusülün, hadesin giderilmesinde ya da necaset giderildikten sonraki -yedinci yıkayış- yıkamada kullanılan ve suyun vasıflarından biri değişmeyen sudur. Keza ölünün yıkandığı su da müstameldir. Su, ancak değdiği organdan ayrıldıktan sonra müstamel olur. Temiz suya damlayan az bir kullanılmış su bağışlanmıştır. Ancak suya damlayan çok olur ve fazla görünürse, onunla tahâret caiz olmaz. Bu su temizdir, ancak temizleyici değildir, necaset de onunla giderilmez.³⁶

Ebû Sevr, Dâvûd-i Zâhirî ve onların görüşünü benimseyenlere göre; bu su ile mutlak su arasında bir fark yoktur diyenler; Ebu Sevr, İmam Dâvûd ve tabilerinin görüşü, İmam Ebû Yûsuf ise büsbütün ayrı bir görüşte bulunarak; "bu suyun, necis olduğunu", söylemiştir.³⁷

Başka bir konu ise; erkek ile kadının aynı kaptan aynı anda birlikte abdest almalarının hükmünün ne olacağıdır. Erkek ile kadının aynı kaptan aynı anda birlikte abdest almalarının hükmü caizdir.³⁸ Ancak erkeğin kadının kullandığı sudan arta kalan su ile abdest alması tartışmalı bir konudur. İbn Hazım'ın Hz. Ömer'e nisbet edilen rivayetine göre, caizdir.³⁹ Başka bir delil ise; Zeyd b. Eslem'in babasından; *Hz. Ömer Şam'da iken kendisine abdest alması için su getirmişler, suyun farklı ve güzel olması sebebiyle, Hz. Ömer; "suyu nereden aldın diye sormuş", o da; "su yaşlı Hristiyan bir kadının kullandığı sudur" diye cevap vermiş, Hz. Ömer de bu suyla abdest almıştır.*" rivayetidir.⁴⁰

³³ Kasani, *Bedai'ü's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, I/ 69; İbn Abidin, *ed-Dürrü'l-Muhtar*, I/ 182-1 86; İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-Kadir*, I/ 58-61.

³⁴ Derdir, *Şerhu's-Sağir*, 1/37-40; *Şerhu'l-Kebir*, I/ 41-43; İbn Cüzey, *el-Kavininü'l-Fıkhîyye*, s.31; *Bidayetü'l Müctehid*, I/26.

³⁵ *Muğnil-Muhtaç*, I/ 20, 85; Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/ 5, 8.

³⁶ Buhuti, *Keşşafu'l-Kına'*, 1/ 31-37; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/ 15, 18-22, 124; Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 120-124; Zuhayli, *İslam Fıkhî Ansiklopedisi*, I/ 90-92.

³⁷ İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I/ 27.

³⁸ İbn Receb, *Fethü'l-Bari*, I/246; İbn Abdilber, *Temhid*, XIV/165.

³⁹ İbn Hazm, *Muhallâ*, I/286.

⁴⁰ Darekutni, *Sünen*, I/ 32; Beyhaki, *Sünen*, I/ 32;

Hayızlı kadının artığı konusu da tartışmalı bir konudur. Hayızlı kadının temizlenmeden önce su dolu bir kaba elini daldırıp o kaptan su alsa veya su içse bu durumda kalan suyun hükmü ne dir? Bu hususta Hz. Ömer'den gelen " *Ağızda, elde hayız olmaz.*"⁴¹ rivayeti vardır.

Âlimlerin çoğunluğu; hayızlı kadının artığının temiz olduğu görüşündedirler.⁴² Ancak Ahmed b. Hanbel ve İshak kadının cünüp olsun olmasın fark etmez, artığının temiz olmadığı görüşündedirler.⁴³ İbn Hazım ise Hz. Ömer'den gelen " *Kadın hayız ve cünüp olmadığındaki artığı temizdir.*" rivayetine dayanarak hayızlı kadının artığının temiz olmadığı görüşündedir.⁴⁴

B. İstinca

Sözlük anlamı, insan dışkısının giderilmesi; ıstılah anlamı, abdest bozduktan sonra veya abdest almadan evvel; kan, sidik, meni' gibi şeylerin çıktıkları yeri temizlemektir.⁴⁵

Su bulunsa bile sadece taşla tahâretlenmenin kâfi geleceğine delil olan rivayet; " *Rasulullah küçük abdest bozdu. Arkasında su kabı ile ayakta bekleyen Ömer'e (suyu uzatınca), Bu nedir ya Ömer? buyurdu. Temizleneceğiniz sudur, dedim. Nebi de cevaben, "Ben her bevledişimde su ile temizlenmekle emrolunmadım. Eğer böyle yapsaydım (ümmetime her abdest bozmadan sonra) su ile tahâretlenmek sünnet olurdu.*" buyurdu.⁴⁶

Hz. Ömer'den gelen başka bir rivayette; " *Ömer küçük abdest bozduğunda yanındaki kölesine bana bir şey ver, onunla istinca yapayım, der. O da taş veya odun parçası verirdi. Ömer de onunla mesh eder veya bir duvara sürterdi de yıkamazdı.*"⁴⁷

Zührî kanalıyla Hz. Ömer'den gelen başka bir rivayet ise şu şekildedir, " *Ömer yolculuk esnasında tuvalet ihtiyacını görür ardından da su ile istinca yapardı.*"⁴⁸

Hanefilere göre; normal durumlarda, necaset çıkış yerini aşmadıkça, Peygamber (a.s.)'in devamlı yapmasına binaen, erkek ve kadınlar için sünnet-i müekkededir. Necaset çıkış yerini geçer ve bu miktar da dirhem kadar ise, su ile giderilmesi vacip olur. Dirhem miktarını aşarsa, su ile yıkanması farz olur.⁴⁹

⁴¹ Ebu Şeybe, *Musannaf*, I/ 34; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, I/110.

⁴² Ezherî, *Cevâhirü'l-iklil şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil*, I/6; Bedai, I/64; Buhuti, *Şerhu Münteha'l İradat*, I/12; İbn Kudame, *Muğni*, I/49; İbn Abdilber, *et-Temhid*, I/216.

⁴³ İbn Kudame, *Muğni*, I/49.

⁴⁴ İbn Hazm, *Muhalla*, I/ 286.

⁴⁵ Abdülmün'im, *Mu'cemü'l-mustalahat ve'l-elfazi'l-fikhiyye*, I/164.

⁴⁶ Âzimabadi, *Avnü'l-Ma'bud*, I/65; İbn Mace, *Sünen*, I/118.

⁴⁷ Beyhaki, *Sünen*, I/111.

⁴⁸ Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, IX/519.

⁴⁹ İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-Kadir*, I/ 148; Zeylai, *Tebyinü'l-Hakaik*, I/76; İbn Abidin, *ed-Dürrü'l-Muhtar*, I/ 310 313; Zuhayli, *Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 190-193; Zuhayli, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, I/ 135-136.

Hanefilerin dışındaki âlimlere göre; idrar, mezi gibi iki yoldan çıkan her mutat şey için istinca veya isticmar/taşla temizlik gerekir.⁵⁰

C. Ayakta İdrar Yapmak

Fıkıh metinlerinde idrarın ayakta yapılması çoğunlukla mekruh görülmüştür.⁵¹ Buna etki eden faktörlerden birisi Hz. Ömer'den gelen şu rivayetlerdir: *"Beni idrarımı ayakta yaparken gördüğünde, Ey Ömer! 'Ayakta idrarını yapma.' dedikten sonra ben bir daha ayakta idrarımı yapmadım."*⁵² *"Hz. Ömer; ben müslüman olduktan sonra hiç ayakta idrarımı yapmadım."*⁵³

Ancak Hz. Ömer'den idrarın ayakta yapılmasına ruhsat veren başka rivayetler de vardır. Mesela; Zeyd b. Vehb; *"Ben Ömer'i ayakta idrarını yaparken gördüm."*⁵⁴ demiştir. Keza Hz. Peygamberin (a.s.) ayakta idrarını yaptığına dair başka rivayetler de vardır.⁵⁵

D. Necasetin Çeşitleri ve Giderilmesi

Necis taâhirin, necaset de tahâretin zıddıdır. Necisin çoğulu encâstır.⁵⁶ Necis şer'an murdar olan şeyin ismidir. Hükmi ve hakiki necis için kullanılır. Hakikisi için habes, hükmi için hades özel isimleri vardır. "Neces" isim olarak, "necis" de sıfat olarak kullanılır.⁵⁷

Hz. Ömer'den gelen rivayetler bağlamında necasetlerin çeşitlerini şöyle tasnif edebiliriz;

a. İttifak Edilen Necasetler

Müctehitler aşağıdaki nesnelere necisliğinde ittifak etmişlerdir.⁵⁸

1. İnsanın Dışkısının ve İdrarının Necis Sayılması

Müctehitleri, insan idrarının necis olduğu hükmüne götüren delillerden birisi de Hz. Ömer'den gelen şu; *"İdrar iki kere yıkanır"*⁵⁹ rivayetidir.

⁵⁰ Derdir, *eş-Şerhu's-Sağir*, I/ 94,96; İbn Cüzey, *el-Kavaninü'l-Fıkhıyye*, s.37; Derdir, *eş-Şerhu'l-Kebir*, I/109; İbn Kudame, *el-Muğni*, I/ 149; Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/190-193; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/135-136.

⁵¹ Tahavi, *Şerh u Meani'l-Âsar*, V/389; Yusuf el-Abderi, *et-Tac ve'l-İklil*, I/387; Nevevi, *el-Mecmu' Şerhu'l Mühezzeb*, II/85.

⁵² Tirmizi, *Sünen*, I/21; İbn Mace, *Sünen*, I/367; Beyhaki, *Sünen*, I/102; Darimi, *Sünen*, I/269.

⁵³ Tirmizi, *Sünen*, I/21; Ebu Şeybe, *Musannaf* I/116; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, s.41,96; Bezzar, *el-Bahrü'z zehhar = Müsnedü'l-Bezzar*, I/254.

⁵⁴ Ebu Şeybe, *Musannaf* I/123; Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, IX/ 603.

⁵⁵ Buhari, I/374; Ebu Davud, *Sünen*, I/33; Beyhaki, *Sünen*, I/118; İbn Mace, *Sünen*, I/362; Tirmizi, *Sünen*, I/23.

⁵⁶ İbn Faris, *Mu'cemu Mekayisi'l-Lüğa*, V/393;

⁵⁷ Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 107; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/149.

⁵⁸ Şevkâni, *Neylü'l-Evtar*, I/3; İbn Hazm, *Muhalla*, I/235; Kasani, *Bedaiü's-Sanai' fî Tertibi's-Şerai'*, I/60; Nevevi, *el-Mecmu'*, II/507; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I/89; İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-Kadir*, I/135; Meydani, *el-Lübab Şerhu'l-Kitab*, I/ 55; Meraku'l-Felah, 25; İbn Cüzey, *el-Kavanin'ü'l-Fıkhıyye*, s.3; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I/ 73; Derdir, *eş-Şerhu's-Sağir*, I/ 49-55; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I/77; Şirazi, *el Mühezzeb*, I, 41 Buhuti, *Keşşafu'l-Kına'* I/213; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I/ 52; Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, I/ 108; Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I/150.

⁵⁹ Ebu Şeybe, *Musannaf*, I/125.

2. Mezi⁶⁰'nin Necis Sayılması

Müçtehitleri, mezi'nin necis olduğu hükmüne götüren delillerden birisi de Hz. Ömer'den gelen; Hz. Ömer'e mezi'den sorulduğunda; "o, bir fatır/ ayrıraçtır onun için abdest yeterlidir." Yine Selman b. Rebia'nın evlenip eşiyle oynadığında kendisinden mezi geldiği için gusl yaptığını ve bu durumu Hz. Ömer'e sorduğunda cevaben " o, bir nüşürdür/ ayrıraçtır abdest yeterlidir."⁶¹ rivayetleridir.

3. Meytenin/Hayvan Leşinin Necis Sayılması

Müçtehitleri hayvan leşlerinin necis hükmüne götüren delillerden birisi de Zeyd b. Vehb'in şu; "Hz. Ömer'in hilafeti döneminde Azerbaycan savaşında Zübeyr b. el-Avvam Halife Ömer'in bir mektubunda: "Bulduğunuz yerdeki halkın leş eti yedikleri ve leş derilerini giysi olarak kullandıkları haberi bana ulaştı. Sizler böyle yapmayın. Çünkü bunlar necistir." rivayetidir.⁶²

b. İhtilaf Edilen Necasetler

Müçtehitler bazı şeylerin temiz veya necisliğinin hükmünde ihtilaf etmişlerdir.

1. Hamrın/İçkinin Temiz veya Necis Sayılması

Hamr: Allah Teâlâ'nın: "Hamr, kumar, dikili taşlar, şans okları şetan işi birer pisliktir."⁶³ ayetine binaen, müçtehitlerin ekserisine göre necistir. Keza bazı Müçtehitleri içkinin necis olduğu hükmüne götüren delillerden birisi de İbn Harise'nin şu; " Hz. Ömer'e Halid b. Velid'in safran ekmeği ile hamrı macun haline getirip masaj yaptığını dair haberi ulaştığında, Hz. Ömer Halid b. Velid'e bir mektup yazar ve der ki; hamrın içilmesi nasıl haram ise onu bedeninize sürmeniz de haramdır. Çünkü hamr necistir. " ⁶⁴rivayettir.

2. Kanın Temiz veya Necis Sayılması

Kanın temiz olduğunu kabul eden müçtehitleri bu hükme götüren delillerden birisi de İbn Abbas'ın şu; "Hz. Ömer bıçaklandığında ben ve Ensar'dan bir kişi Onu evine getirdik, hâlâ baygındı. O sırada Ashabtan birisi şöyle dedi; 'Onu namaz için uyandırmaktan endişe etmeyin.' Biz de ; 'Ey Müminlerin Emiri! Namaz! Dedik.' Bunun üzerine Hz. Ömer gözlerini açtı, dedi ki; ' İnsanlar namazlarını eda ettiler mi?' biz de; 'evet dedik.' Sonra Halife; ' İslam'da namaz terk edilmez.' Dedi ve yarası kanadığı halde namazını kıldı."⁶⁵ rivayetidir.

3. Menin Temiz veya Necis Sayılması

Menin necis olduğunu kabul eden müçtehitleri bu hükme götüren delillerden birisi de Yahya İbnu Abdirrahman İbni Hâtıb'ın şu, Hz. Ömer aralarında Amr İbnu'l-Âs 'ın da bulunduğu bir cemaatle birlikte umre yapmıştır. Yolculuk esnasında su

⁶⁰ Mezi; kadınla öpüşüp oynasırken erkekten gelen meniden ayrı yapışkan sıvı...

⁶¹ Ebu Şeybe, *Musannaf*, I/91.

⁶² İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, VI/103.

⁶³ Maide, 5/90.

⁶⁴ Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, III,452.

⁶⁵ Abdurrezzak, *Musannaf*, I/150; Ebu Şeybe, *Musannaf*, II/479; Beyhaki, *Sünen*, s. 357.

kaynaklarından birine yakın olan bir yolda Hz. Ömer, sabaha doğru mola verdi. Herkes gibi kendisi de yattı. Uykusunda ihtilâm oldu. Sabah olunca kafilde yıkanması için yeterli su bulamadı. Hayvanına binip yakınındaki suya kadar gelip ihtilâmdan kalan meni bulaşığını yıkamaya başladı. Derken ortalık ağardı. Amr İbni'l-Âs, Hz. Ömer'e: 'Sabah oldu. Yanımızda temiz elbise var, şu elbiseni yıkamayı bırak, bilahare yıkanır.' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer kendisine: 'Ey İbnu'l-Âs, hayret doğrusu! Yani sen elbise buldun diye herkes elbise mi bulacak? Allah'a yemin olsun ben senin söylediğini yapsam bu bir sünnet olur. Hayır, ben gördüğümü/meni yıkar, görmediğime de su çilerim/temizlenmiş addederim!' dedi.⁶⁶ rivayetidir.

4. Misk'in Temiz veya Necis Sayılması

Misk'in necis olduğunu kabul eden müctehitleri bu hükme götüren delillerden birisi de

İbn Muğaffal'ın şu, "Hz. Ömer'in ben misk ile yağlamayın"⁶⁷ rivayetidir.

5. Peynir Mayasının Temiz veya Necis Sayılması

Peynir Mayasının temiz olduğunu kabul eden müctehitleri bu hükme götüren delillerden birisi de Â'meş'in şu, "Hz. Ömer'e peynir mayası hakkında soruldu da Halife Ömer de; 'besmele çekin ve yiyin' dedi."⁶⁸ rivayetidir.

Sonuç

Ulaşabildiğimiz kaynaklardan elde ettiğimiz rivayetler ışığında Hz. Ömer'in tahâret konusundaki görüşlerini kısaca arz ettik. Özetle şunları söyleyebiliriz:

Hz. Ömer'in tahâret naslarında belirlenmiş hükümlere aykırı bir görüşü yoktur. İçtihatlarında nasları esas alarak hüküm istinbatında bulunan imamların bu konularda Hz. Ömer'den gelen rivayetleri dikkate almış olmaları, bu husus teyit edici niteliktedir.

Hz. Ömer, hüküm belirlenmemiş konularda Şaâri'in belirlediği kaidelere sadık kalmıştır. Nitekim elbiseye bulaşan meni yıkama örneğinde görüldüğü gibi, herkesin her zaman yeterli imkâna sahip olamayacağı gerçeğini göz önünde bulunduran Hz. Ömer'in maslahat ilkesine sadık kaldığı aşikârdır. Zaten Hz. Ömer'in re'y içtihadında kıyas metoduyla maslahat ve sedd-i zerai' ilkelerini ağırlıklı olarak kullandığı ehline malumdur.

Hz. Ömer, insanların içinde buldukları halleri ve zaruretleri dikkate alarak, nasların lafzı ve ifadesiyle beraber ruh ve gayesine, uygun hüküm ve içtihatlar da bulunmuştur. İçkinin farklı amaçlarla kullanılması meselesindeki tavrı onun zahiri yorumla yetinmediğinin, gâî/amaçsal yoruma başvurduğunun göstergesidir.

Hz. Ömer, yaptığı içtihatlarda teorik ifadeler ve terimler kullanmamıştır.

⁶⁶ Malik, *Muvatta*, I/56; Tahavi, *Şerhü Meani'l-Âsar*, I/52; Abdurrezzâk, *Musannaf*, I/369.

⁶⁷ Ebu Şeybe, *Musannaf*, II/461.

⁶⁸ Abdurrezzâk, *Musannaf*, IV/538.

Bunu o zamanlarda teknik usul terimlerinin henüz olgunlaşmamış olmasıyla açıklamak mümkündür.

Bütün bu bilgiler, tahâret konusundaki hükümlerin oluşumunda müçtehit imamların Hz. Ömer'in görüşlerinden etkilendiklerini söylemeyi mümkün kılacak düzeydedir.

Kaynakça

- A. Râzî, Ebû Abdullah Zeynüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkadir Râzî, (ö.666/1268), *Muhtârü's-Sıhah = Mu'cemü'r-Razi*, Muhakkik, Yusuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetü'l-Asriyye, ed-Darü'n-Nemuziciyye, Beyrut.1420/1999.
- Abderi, Muhammed b. Yusuf b. Ebi'l-Kasım b. Yusuf el-Abderi, (ö.897/1492), *et-Tac ve'l İklil li-Muhtasar-ı Halil*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye,1994/1416.
- Abdülmün'im, Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, *Mu'cemü'l-mustalahat ve'l-elfazi'l-fikhiyye*", Kahire: Dârü'l-Fazile, ty.
- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm Abdürrezzâk es-San'ânî (ö.211/827), *el-Musannef*, thk. Habibürrahman el-'Azami, Beyrut:el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403.
- Âzimabadi, Ebû't-Tayyib Şemsülhak Muhammed b. Emir Ali Âzimabadi, (ö.1329/1911), *Avnü'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebî Davud*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut. 1994/1415.
- Baberti, Ekmeleddin Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed (ö.786/1384), *el-İnaye fi şerhi'l-hidaye*, müst. Mustafa b. İbrâhim el-Vardari, ty.
- Beyhaki, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhaki, (ö.458/1066), *es-Sünenü'l-kübra*, thk. Muhammed Abdü'l-Kadir Ata, Mekke: Mektebetü'd-Darü'l-Baz, 1994/1414.
- Bezzar, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhalik el-Basri Bezzar, (ö.292/905), *el-Bahrü'z-zehhar = Müsnedü'l-Bezzar*, thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Beyrut: Müessesetu Ulumi'l-Kur'ân; Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1988/1409.
- Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhari, (ö.256/870), *el-Camiü's-Sahih = Sahih-i Buhari*, Tahkik, Muhibü'd-Din el-Hatib, Kahire: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1980/1400.
- Buhuti, Şeyh Mansur b. Yunus b. Salahiddin el-Hanbeli (ö.1051/1641), *Keşşafü'l-Kına' an Metni'l-İkna'*, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1982.
- Buhuti, Mansur b. Yunus b. Salahiddin Buhuti, (ö.1051/1641.), *Şerhu Münthehe'l-irâdât = Deikaiku üli'n-nühâ li-şerhi'l-Müntehâ*, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb. ty.
- Dârekutni, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed (ö.385/995), *Sünenü'd-Dârekutni*, thk. Abdullah Haşim Yemani Medeni, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1996/1386.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, (ö.255/868), *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Fevâz Ahmed ez-Zemerlî, Hâlid es-Sebi' Âlemi, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987.

- Derdir, Ebü'l-Berekat Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Adevi (ö.1201/1786), *eş-Şerhü'l-Kebir ala Muhtasari Halil*, el-Mektebetü'l-Asriyye, 2006/1427.
- Derdir, Ebü'l-Berekat Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Adevi Derdir, (ö.1201/1786), *Şerhu's-sagir ala Akrebi'l-mesalik ila mezhebi'l-İmam Malik*, hamîş Ahmed b. Muhammed Savi Maliki Halveti Savi; harace ehâdîsiyye ve fehrese Mustafa Kemal Vasfi, Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1972/1392.
- Desuki, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Arafe Desuki, (ö.1230/1815), *Haşiyetü'd-Desûkî ala Şerhi'l-Kebir*, Dârü'l-Fikr, ty.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'âs b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî (ö.436/1044), *Sünen-i Ebu Davud*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Beyrut: Dârü'l-Fikr, ty
- Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebû Şeybe, (ö.235/849), *el-Kitâbü'l-Musanef fi'l-Ehâdîs ve'l-Asar*, haz. Kemâl Yûsuf el-Hût, Riyad: Dâr Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- Ezheri, Salih Abdüssemi' el-Abi Ezheri, *Cevâhirü'l-iklil şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil*, Beyrut: Dârü'l-Ma'riفة, ty.
- Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), *el-Müsned*, Kahire: Müessesetü Kurtuba, ty.
- Hindi, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttaki Hindi, (ö.975/1567), *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, neşr. Bekri Hayyani, Saffet Sakka, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985/1405.
- İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki (ö.1252/1836), *Reddü'l-muhtar ala Dürri'l-muhtar*, tahkik: Hüsameddin b. Muhammed Salih Furfur, Dımaşk: Ma'hedu Cemiyetü'l-Fethi'l-İslâmî, 2000/1421.
- İbn Cüzey, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbi İbn Cüzey, (ö.741/1340.) *el-Kavaninü'l-fikhiyye*, Beyrut: Dârü'l-Kalem. Beyrut,1977.
- İbn Faris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ, (ö.395/1004), *Mu'cemu Mekayisi'l-Luga*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Beyrut: Dârü'l-Fikr, ty.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer Askalânî, (ö.852/1449), *el-İsabe fi temyizi's-sahabe*, thk. Ali Muhammed Bicavi, Kahire: Dâru Nehdati Mısır, 1972/1392.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm (ö.456/), *el-Muhalla*, Daru'l-Fikr, ty.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâîlî Makdisî İbn Kudâme, (ö.620/1223), *el-Mugni*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, Kahire : Hecr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1992.

- İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini (ö.273/887), *Sünenu İbn Mace*, ta'lik ve tahkik Muhammed Fuad Abdülbaki, Beyrut: Dâru'l-Fiker, ty.
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb, (ö.795/1393), *Fethü'l-bari şerhi Sahih-i Buhari*, thk. Mecdî b. Abdülhalik Şafii, Medine: Mektebetü'l-Gurabai'l-Eseriyye, 1996/1417.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö.595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, I-II, Matbaatü Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1975.
- İbn Sad, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri İbn Sad, (ö.230/845), *Kitâbü't-Tabakati'l-kebir = et-Tabakatü'l-kübra*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001/1421.
- İbnü'l-Hümam, Kemalüddin Muhammed b. el-Hümam Abdülvahid b. Abdülhamid b. Mesu'd es-Sivasî (ö.681/1282), *Şerh ü Fethi'l-Kadir*, Mustafa el-Babi el-Halebi, 1970/1389. Mısır: Mektebet-ü Seyyid Muhammed,1315.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, (ö.630/1233), *Üsdü'l-gabe fî ma'rifeti's-sahabe*, Kahire: Dârü's-Şa'b, 1970.
- İbnü'l-Esir, Mecdüddîn Ebû's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed İbnü'l-Esir el-Cezeri, (ö.606/1210), *Câmiü'l-usûl min ehâdîsi'r-Resûl*, thk. Abdülkadir Arnaut, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1970.
- Kal'aci, Muhammed Revvas Kal'aci, *Mevsuatu fikhi Ömer b. el-Hattab*, 1981/1401.
- Kasani, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi, (ö.587/1191), *Bedaiü's-Sanaî fî Tertibi's-Şerai'*, thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcut. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997/1418.
- Kermi, Zeynüddin Mer'i b. Yusuf b. Ebi Bekr Makdisi Hanbeli (ö.1033/1624), *Gayetü'l-Münteha fî'l-Cem Beyne'l-İkna' ve'l-Münteha*, i'tina bih Yasir İbrahim el-Mezrui, Raid Yusuf er-Rumi, Kuveyt: Garas li'n-Neşr, 2007/1428.
- Malik, Ebû Abdullah el-Asbahi el-Himyari Malik b. Enes, (ö.179/795), *el-Muvatta'*, Muhammed b. el-Hasan Rivayeti, ta'lik ve tahkik Takıyyüddin Nedvi. Dimeşk: Dârü'l-Kalem, 1991/1413.
- Meydanî, Abdülğanî b. Talib b. Hammade ed-Dımaşki el-Hanefi (ö.1298/1881), *el-Lübab fî Şerhi'l-Kitâb*, thk. Abdülmecid Tu'me Halebî. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1998/1418.
- Mutarrizi, Ebü'l-Feth Burhaneddin Nasır b. Abdüsseyyid b. Ali Mutarrizi, (ö.610/1213), *el-Mugrib fî tertibi'l-mu'rib*, thk. Mahmûd Fahuri. Haleb. Mektebetu Usame b. Zeyd, 1979.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, (ö.261/875), *Sahih-i Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdü'l-Baki, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1956.

- Nemeri, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemeri,(ö. 463/1071), *el-Kâfi fî fıkhi ehli'l-medîne*, thk. Muhammed Muhammed Muritani, Riyad: Mektebetü'r-Riyad, 1980.
- Nemeri, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemeri, (ö. 463/1071), *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-meani*, thk. Saîd Ahmed A'rab,Tıtvan : Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 1991/1411.
- Nesai, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesai,(ö. 303/915), *Sünenü'l-kübra*, thk. Abdülgaffar Süleyman Bündari, Ebû Abdullah Seyyid b. Kesrevi b. Hasan, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1991/1411.
- Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Murî (ö.676/1277), *el-Mecmû Şerhi'l-Mühezzeb li"ş-Şîrâzi"*, thk. Muhammed Necîb el-Mutiî, Cidde. Mektebetü"l-İrşad. ty.
- Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Murî (ö.676/1277), *el-Mecmû Şerhi'l-Mühezzeb li"ş-Şîrâzi"*, thk. Muhammed Necîb el-Mutiî, Cidde. Mektebetü"l-İrşad, ty.
- Öğüt, Salim, "*Tahâret*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.
- Sehnûn, Abdüsselâm b. Saîd et-Tenûhî, (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Dâru"l-Kütübi"l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994.
- Seyhan, Ahmet Emin, *Hadislerde Kutsiyet Atfedilen Fenomenlerin Dinî Değeri (Hacerülesved Örneği)*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani Şevkani, (ö.1250/1834.), *Neylü'l-evtar şerhi Münteka'l-ahbar*, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1971.
- Şirazi, Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf Şirazi, (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fî Fıkhi'l-İmam eş-Şafii*, thk. Muhammed Zuhayli, Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1996/1416.
- Şîrbînî, Şemsüddîn el-Hatîb Muhammed b. Ahmed el-Kâhirî (ö.977/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meânî Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l- Marife, Beyrut, 1997/1418.
- Şürübülali, Ebû'l-İhlas Hasan b. Ammar b. Ali el-Vefai Şürübülali, (1069/1659), *Merakü'l-felah şerhi Nuri'l-izah ve necatü'l-ervah*, İstanbul: Ahmed Kamil Matbaası, 1330.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme Ezdî Hacrî Mısrî Tahâvî, (ö.321/933), *Şerhu Meânî'l-Âsâr = Meânî'l-Âsâr* ; thk. Muhammed Seyyid Cadülhak, Muhammed Zührî en-Neccâr, Kahire: Matbaatü's-Sünneti'l-Muhammed, 1968.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, (ö.279/892), *el-Câmiü's-sahih = Sünenü't-Tirmizi*, thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, ty.
- Yazır, Muhammed Hamdi, (ö.1361/1942), *Hak dini Kur'ân dili: Türkçe tefsir*, İstanbul: Eser Kitabevi, ty.

Zeylai, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed Zeylai, (ö.762/1360), *Nasbü'r-roye li-ehâdîsi'l-Hidaye*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1973/1393.

Zeylai, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen Zeylai, (ö.743/1342), *Tebyinü'l-Hakaik ff Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1896/1313.

Zuhayli, Vehbe, *“el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletuhu”*, Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 1985/1405.

Zuhayli, Vehbe, *“İslam Fıkhı Ansiklopedisi”*, (Trc. Kurul) Risale, İstanbul, 1992.